

<https://doi.org/10.26565/2075-1834-2025-40-08>

УДК 342.728

ЗУБЕНКО Г. В.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного і

муніципального права юридичного факультету

E-mail: zubenkoa@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-2709-4348>

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
м. Харків, 61022, майдан Свободи, 4

ПРИНЦИП ВІДСУТНОСТІ МАЙНОВОГО ІНТЕРЕСУ ЧЛЕНІВ (УЧАСНИКІВ) ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ: ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ТА ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА

АНОТАЦІЯ. *Вступ.* Статтю присвячено поробленим питанням нормативно-правового регулювання принципу відсутності майнового інтересу членів (учасників) громадських об'єднань. Акцентовано увагу на актуальності цього питання в аспекті євроінтеграції України. Мета дослідження полягає у тому, щоб розкрити специфіку та з'ясувати проблемні аспекти законодавчого регулювання вищезазначеного принципу. Для вирішення поставлених мети та завдань використано такі методи наукового дослідження, як логіко-семантичний, формально-юридичний, системно-структурний, порівняльно-правовий та ін.

Короткий зміст результатів дослідження. Розглянуто європейські стандарти щодо принципу відсутності майнового інтересу членів неурядових організацій. Проаналізовані деякі міжнародні акти, які розкривають зміст вищезазначеного принципу. Акцентовано увагу на українському законодавстві, що закріплює принцип відсутності майнового інтересу членів (учасників) громадських об'єднань та його змісті.

Висновки. Наголошено на наявності деяких проблем щодо нормативно-правового регулювання принципу відсутності майнового інтересу членів (учасників) громадських об'єднань, які можуть бути вирішені шляхом внесення змін до законодавства України.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: громадянське суспільство, принципи діяльності громадських об'єднань, принцип відсутності майнового інтересу членів (учасників) громадських об'єднань, громадське об'єднання, непідприємницьке товариство.

Як цитувати: Зубенко Г.В. Принцип відсутності майнового інтересу членів (учасників) громадських об'єднань: європейські стандарти та вітчизняна практика. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, серія «Право»*. 2025. Вип. 40. С. 91-96. <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2025-40-08>

In cites: H. V. Zubenko (2025). The principle of absence of property interests of members (participants) of non-governmental organisations: european standards and national practice. *The Journal of V.N. Karazin Kharkiv National University, Series «Law»*, (40), P. 91-96. <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2025-40-08> (in Ukrainian)

Вступ. Право на свободу об'єднання одне з основних політичних прав людини і громадянина яке виключно необхідне для функціонування демократичної, правової держави та є важливою передумовою існування розвиненого громадянського суспільства, реалізації інших конституційних прав і свобод, забезпеченні прозорості та підзвітності органів публічної влади тощо. Основу реалізації цього конституційного права взагалі, та функціонування громадських об'єднань зокрема, складають принципи утворення та діяльності громадських об'єднань, закріплені в Конституції України й Законі України «Про громадські об'єднання».

Одними з таких принципів, які займають важливе місце в діяльності різноманітних громадських об'єднань, є принцип відсу-

тності майнового інтересу їх членів (учасників).

Актуальність обраної теми дослідження обумовлена тією обставиною, що приведення вітчизняного законодавства щодо закріплення принципу відсутності майнового інтересу учасників (членів) громадського об'єднання до європейських стандартів є одним з факторів якнайшвидшого євроінтеграційного процесу України. Огляд праць з даної проблематики. В юридичній літературі принципу відсутності майнового інтересу приділялась певна увага. Зокрема, цього питання торкались в своїх працях такі українські науковці, як В. Кочин та В. Піддубна, розглядаючи поняття та ознаки непідприємницьких товариств; Н. Гаєва, досліджуючи міжнародні стандарти щодо права на свободу

об'єднання; О. Вінніков, розглядаючи конституційно-правовий статус громадських організацій в державах Європейського Союзу та інші. Проте деякі його аспекти недостатньо розглянуті, а отже потребують більш ґрунтовного аналізу.

Мета статті. Мета дослідження полягає у розкритті змісту принципу відсутності майнового інтересу членів (учасників) громадських об'єднань в Україні та з'ясуванні проблемних питань його законодавчого регулювання. Для досягнення поставленої мети слід вирішити такі завдання, як: розглянути європейські стандарти щодо регулювання цього питання; з'ясувати особливості законодавчого закріплення принципу відсутності майнового інтересу членів (учасників) громадського об'єднання в Україні та інших європейських державах; розкрити сутність та зміст цього принципу; на підставі проведеного аналізу надати пропозиції щодо удосконалення вітчизняного законодавства.

Основні результати дослідження. Стаття 36 Конституції України закріплює право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод, задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів [1]. Однією з форм реалізації цього конституційного права є громадське об'єднання. Ключовою ознакою громадського об'єднання, яке утворюється і діє зі статусом юридичної особи є те, що таке об'єднання є непідприємницьким товариством, основною метою якого не має бути одержання прибутку. З цією кваліфікуючою ознакою безпосередньо пов'язаний принцип відсутності майнового інтересу членів (учасників) громадського об'єднання.

При розробці законодавчої бази щодо закріплення вищезазначеного принципу на національному рівні законодавець, зокрема, спирався на європейські регіональні норми та стандарти, викладені в міжнародних договорах та актах, прийнятих в рамках регіональних міжнародних урядових організацій, зокрема, таких як Рада Європи. Розглянемо ці стандарти більш докладно.

До числа основних документів, у яких закріплено європейські стандарти щодо права на свободу об'єднання, належать такі, як Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р.; Фундаментальні принципи щодо статусу неурядових організацій в Європі, 2002 р.; Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам стосовно правового статусу неурядових організацій у Євро-

пі CM/REC, 2007 р. та Керівні принципи щодо свободи об'єднань, прийняті Бюро демократичних інститутів та прав людини ОБСЄ та Європейською комісією за демократію через право (Венеціанською комісією), 2015 р.

Зокрема, з визначенням неурядових організацій, яке надається в п.п. 1-5 Фундаментальних принципів щодо статусу неурядових організацій в Європі, 2002 р., неурядові організації (надалі НУО) не мають за первинну мету одержання прибутку. Вони не розподіляють прибуток, що є результатом їхніх дій серед своїх членів чи засновників, але використовують його для досягнення власних цілей [2].

Закріплення вищезазначеного принципу можна зустріти й в Рекомендаціях Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо правового статусу неурядових організацій у Європі № CM/Rec (2007)14, 2007 р. Відповідно до п. 9 вищезазначеного документа, НУО не повинні розподіляти будь-який прибуток, який може виникнути в результаті їх діяльності, серед своїх членів або засновників, але можуть використовувати його для досягнення своїх завдань [3].

Нарешті, згідно з Керівними принципами щодо свободи об'єднань, що були прийняті Бюро демократичних інститутів та прав людини ОБСЄ та Європейською комісією за демократію через право (Венеціанською комісією) у 2015 році (п. 43): «Об'єднання повинно мати некомерційний характер, тобто отримання прибутку не має бути основною метою його діяльності. Крім того, об'єднання не може розподіляти прибуток, який може бути отриманий внаслідок його діяльності, між своїми членами чи засновниками, натомість воно повинно інвестувати його в діяльність об'єднання або використовувати для реалізації своїх завдань» [4].

Вищезазначеним стандартам щодо закріплення принципу відсутності майнового інтересу членів (учасників) громадських об'єднань цілком відповідає й законодавство європейських країн. Зокрема, згідно з ч. 1 ст. 2, ст. 34 Закону Польської Республіки «Про асоціації» від 7 квітня 1989 року, асоціація є добровільним, самоврядним, постійним об'єднанням з некомерційними цілями. Асоціація може здійснювати господарську діяльність відповідно до загальних правил, визначених в окремих нормативних актах.

Дохід від господарської діяльності асоціації використовується для реалізації статутних цілей і не може бути розподілений між її членами [5].

Відповідно до §1 Закону Естонії «Про некомерційні асоціації» некомерційна асоціація – це добровільне об'єднання осіб, метою або основною діяльністю якого не є отримання доходу від господарської діяльності. Дохід некомерційної асоціації може бути використаний лише для досягнення цілей, визначених у її статуті. Некомерційна асоціація не розподіляє прибуток між своїми членами [6].

В Законі Литовської Республіки «Про громадські організації» (ч. 4 ст. 14) зазначається: «Майно та кошти громадських організацій повинні використовуватися для реалізації цілей та завдань, передбачених їх статутами, і не можуть бути розподілені між членами громадської організації в будь-якій формі, за винятком випадків, коли громадська організація припиняє свою діяльність за власним рішенням».

У такому випадку майно, що залишилося після задоволення вимог усіх кредиторів ліквідованої громадської організації та розрахунків з особами, які працювали за трудовими договорами, у встановленому порядку використовується органами громадської організації, які прийняли рішення про припинення її діяльності» [7].

Згідно зі ст. 24 Закону Республіки Словенія «Про асоціації» асоціація не може розподіляти свої активи між своїми членами. Будь-який розподіл активів асоціації між її членами є недійсним. Якщо асоціація отримує перевищення доходів над витратами під час здійснення своєї діяльності, вона повинна використовувати його для досягнення своєї мети та завдань або для здійснення некомерційної діяльності, визначеної в установчому акті [8]. Принцип відсутності майнового інтересу членів таких інститутів громадянського суспільства знаходить своє закріплення й в законодавстві інших європейських країн (Чехії, Болгарії, Албанії, Швеції та ін.).

Щодо вітчизняного нормативно-правового регулювання принципу відсутності майнового інтересу членів (учасників) громадських об'єднань, то відповідно до п. 6 ст. 3 Закону України «Про громадські об'єднання» відсутність майнового інтересу передбачає, що члени (учасники) громадського об'єднання не мають права на частку майна громадського об'єднання та не повинні відповідати за його зобов'язаннями [9]. Цей принцип, як ми вже зазначали раніше, безпосередньо пов'язаний з такою ознакою громадського об'єднання, як непідприємницький характер, тобто у разі наявності статусу юридичної особи, воно створюється як непідприємницьке товариство –

товариство, діяльність якого спрямована на досягнення економічних, соціальних та інших результатів і яке не має на меті одержання прибутку для його подальшого розподілу між учасниками (ч. 1 ст. 85 Цивільного кодексу України).

Як зазначають з цього приводу вітчизняні науковці, ознакою, яка реально дозволяє відмежувати комерційні та некомерційні організації, є саме заборона на розподіл прибутку між учасниками некомерційних організацій, оскільки всі юридичні особи приватного права мають право займатися підприємницькою діяльністю в межах, встановлених законом [10, с. 11].

Більш того, участь громадських об'єднань в цивільно-правових відносинах обумовлена необхідністю матеріального забезпечення їх основної діяльності задля досягнення визначеної в установчих документах мети та поставлених завдань. Тому законодавство все ж передбачає можливість громадських об'єднань, як непідприємницьких товариств, поряд із своєю основною діяльністю, здійснювати підприємницьку діяльність, якщо інше не встановлено законом і якщо така діяльність відповідає цілям, для досягнення яких вони були створені, та сприяє її досягненню.

Підтвердження цієї можливості можемо побачити у визначенні громадського об'єднання в Законі України «Про громадські об'єднання» як непідприємницького товариства, основною метою якого не може бути одержання прибутку. При цьому як зазначає Н.П. Гаєва, термін «основна діяльність» є оціночним, позаяк відсутні ознаки, за допомогою яких можна було б відмежувати «основну діяльність» від «неосновної» [11, с. 74].

Таким чином, системоутворюючим критерієм розмежування підприємницьких та непідприємницьких товариств є саме заборона розподілу прибутку між учасниками останніх, яку щодо громадських об'єднань законодавець інтерпретує в окремий принцип утворення і діяльності цих інституцій громадянського суспільства – принцип відсутності майнового інтересу їх членів (учасників).

Щодо змісту принципу відсутності майнового інтересу членів (учасників) громадського об'єднання, його можна охарактеризувати наступним чином. По-перше, цей принцип передбачає, що майно або доходи громадського об'єднання мають використовуватися виключно для забезпечення його діяльності. Участь громадських об'єднань, які мають статус юридичної особи, в цивільних правовідносинах, здійснення господарської діяльності обу-

мовлені необхідністю матеріального забезпечення їх основної діяльності – здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних інтересів. При цьому громадські об'єднання зі статусом юридичної особи можуть займатися підприємницькою діяльністю як безпосередньо, якщо це передбачено статутом громадського об'єднання, так і через юридичні особи, що створюються ним для цього.

По-друге, члени (учасники) громадського об'єднання не мають права на частку майна громадського об'єднання і не відповідають за його зобов'язаннями.

Громадське об'єднання, яке створюється зі статусом юридичної особи, наділене правом власності, і відповідно має право володіти, користуватися та розпоряджатися коштами й іншим майном для виконання своєї статутної мети. Таке майно може бути передане громадському об'єднанню його членами (учасниками) чи державою, набуто як членські внески, пожертвуване благодійниками, набуто в результаті підприємницької діяльності тощо.

Крім того, члени громадського об'єднання не мають права на частку майна громадського об'єднання й у разі припинення його діяльності. Так, у разі саморозпуску громадського об'єднання його майно та кошти після задоволення всіх вимог кредиторів передаються за рішенням такого об'єднання на статутні або благодійні цілі іншому (кільком іншим) громадському об'єднанню, а в разі неприйняття такого рішення – зараховуються відповідно до закону до державного або місцевого бюджету [9].

У разі реорганізації громадського об'єднання його майно, активи та пасиви передаються правонаступнику чи правонаступникам, створеним за результатами такої реорганізації. Якщо судом приймається рішення про заборону громадського об'єднання вищезазначені ресурси громадського об'єднання за рішенням суду спрямовуються до державного бюджету.

По-третє, доходи або майно (активи) громадського об'єднання не підлягають розподілу між його членами (учасниками) та не можуть бути використані для вигоди будь-якого окремого члена (учасника) громадського об'єднання або його керівництва (крім оплати праці та відрахувань на соціальні заходи). Також не вправі розподіляти між собою прибуток, отриманий від підприємницької діяльності, засновники громадського об'єднання. Виняток з цього правила складають громадські об'єднання, які мають статус організації колективного управління відповідно до Закону України «Про ефективне управління майновими

правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав». В їх випадку відсутність майнового інтересу їхніх членів передбачає здійснення виплат на користь членів (правовласників) після розподілу організацією колективного управління доходу від прав.

Попри вищезазначене обмеження, громадські об'єднання повинні мати можливість використовувати свої доходи та активи для власних потреб, зокрема, оплати праці найманих працівників, оренди майна, відшкодування витрат, понесених особами, які діють від імені об'єднання тощо.

Основна умова такого використання власності – досягнення мети (цілі) для якого створювалось громадське об'єднання. Саме за умови додержання зазначених складових принципу відсутності майнового інтересу членів (учасників) громадського об'єднання, цей інститут громадянського суспільства не втрачає статусу непідприємницького товариства.

Висновки. Таким чином, оцінюючи законодавство України щодо закріплення принципу відсутності майнового інтересу членів (учасників) громадського об'єднання, можна зазначити, що нашою державою дотримано більшість рекомендацій, які встановлені європейськими стандартами у цій сфері.

Разом з тим, деякі аспекти реалізації цього принципу потребують удосконалення. Зокрема, це стосується закріплення меж та обсягу підприємницької діяльності, якою можуть займатися громадські об'єднання, в аспекті заборони їм мати за «основну мету» одержання прибутку (ч. 5 ст. 1 Закону України «Про громадські об'єднання» чи взагалі «мати на меті одержання прибутку для його подальшого розподілу між учасниками» (ч. 1 ст. 85 Цивільного кодексу України).

По-перше, потребує приведення у відповідність ч. 1 ст. 85 Цивільного кодексу України до вищезазначених положень Закону України «Про громадські об'єднання». Вважаємо, що ч. 1 ст. 85 має бути викладена в такій редакції «Непідприємницьким товариством є товариство, діяльність якого спрямована на досягнення економічних, соціальних та інших результатів і яке не може мати за основну мету одержання прибутку для його подальшого розподілу між учасниками».

По-друге, вважаємо за доцільне в ст. 5 Закону України «Про громадські об'єднання» закріпити межі та обсяг підприємницької діяльності, яку можуть здійснювати громадські об'єднання. Зокрема, доцільно передбачити, що здійснення підприємницької діяльності має

бути пов'язане з метою та завданнями громадського об'єднання, визначене як додаткова діяльність в його статуті, та може здійснюва-

тися лише в обсязі, необхідному для реалізації мети та завдань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 01.11.2025).
2. Фундаментальні принципи щодо статусу неурядових організацій в Європі : Міжнародний документ від 5 липня 2002 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_209#Text (дата звернення : 01.11.2025).
3. Рекомендація CM/Rec(2007)14 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам (Щодо створення та діяльності неурядових організацій) : від 10 жовтня 2007. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_937#Text (дата звернення : 02.11.2025).
4. Code of Good Practice in the field of Political Parties adopted by the Venice Commission at its 77th Plenary Session (Venice, 12-13 December 2008) and Explanatory Report adopted by the Venice Commission at its 78th Plenary Session (Venice, 13-14 March 2009). URL : [https://www.venice.coe.int/web_forms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2009\)002-e](https://www.venice.coe.int/web_forms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2009)002-e) (date of the application : 02.11.2025).
5. Prawo o stowarzyszeniach : ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. URL : <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19890200104> (дата звернення : 03.11.2025).
6. Non-profit Associations Act : passed 06.06.1996. URL : <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/503012019003/consolide> (date of the application : 03.11.2025).
7. Foundations Act : passed 15.11.1995. URL : <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/510042014001/consolide> (date of the application : 03.11.2025).
8. Zakon o društvih (uradno prečiščeno besedilo). URL : <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO6233> (дата звернення : 03.11.2025).
9. Про громадські об'єднання : Закон України від 22 березня 2012 р. № 4572-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text> (дата звернення : 11.11.2025).
10. Піддубна В.Ф. Поняття та ознаки невідприємницьких юридичних осіб. *Сучасні проблеми цивілістики : матеріали «круглого столу», присвяч. пам'яті проф. Чингізхана Нуфатовича Азімова, 20 груд. 2013 р.* Харків, 2014. С. 100–106. URL : https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7899/1/Piddubna_100_106.pdf (дата звернення : 11.11.2025).
11. Гасва Н.П. Принцип відсутності майнового інтересу членів (учасників) громадських об'єднань: теоретико-правовий аспект. *Часопис Київського університету права.* 2015. № 3. С. 73-77.

Стаття надійшла до редакції 25.09.2025
Стаття рекомендована до друку 18.11.2025

Переглянуто 04.11.2025.
Опубліковано 30.12.2025

H. V. ZUBENKO

Candidate of Law, Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of Constitutional and Municipal Law

E-mail: zubenkoa@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-2709-4348>

V. N. Karazin Kharkiv National University
Kharkiv, 61022, Svobody square, 4

THE PRINCIPLE OF ABSENCE OF PROPERTY INTERESTS OF MEMBERS (PARTICIPANTS) OF NON-GOVERNMENTAL ORGANISATIONS: EUROPEAN STANDARDS AND NATIONAL PRACTICE

ANNOTATION: *Introduction.* The article is devoted to issues related to the normative and legal regulation of the principle of absence of property interests of members (participants) of non-governmental organizations. Attention is focused on the relevance of this issue in Ukraine in terms of European integration. The aim of the study is to reveal the peculiarities and identify the problematic issues of legislative regulation of the above-mentioned principle. To achieve the set goals and objectives, the following scientific research methods were used: logical-semantic, formal-legal, systemic-structural, comparative-legal, etc.

Summary of the main research results. European standards regarding the principle of absence of property interests of members of non-governmental organizations are considered. Some international acts that reveal the content of the above-mentioned principle are analysed. Attention is focused on Ukrainian legislation that enshrines the principle of absence of property interests of members (participants) of non-governmental organizations and its content.

Conclusions. It was emphasised that there are certain problems regarding the regulatory and legal regulation of the principle of absence of property interests of members (participants) of non-governmental organizations, which must be resolved by amending Ukrainian legislation.

KEY WORDS: *civil society, principles of non-governmental organizations, principle of absence of property interests of members (participants) of non-governmental organizations, non-governmental organization, non-profit association.*

REFERENCES

1. Constitution of Ukraine: dated 28 June 1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вп#Text> (date of the application : 01.11.2025). (in Ukrainian)
2. Fundamental Principles on the Status of Non-Governmental Organisations in Europe: International Document of 5 July 2002. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_209#Text (date of the application : 01.11.2025). (in Ukrainian)
3. Recommendation CM/Rec(2007)14 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to member states (on the establishment and functioning of non-governmental organisations): 10 October 2007. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_937#Text (date of the application : 02.11.2025). (in Ukrainian)
4. Code of Good Practice in the field of Political Parties adopted by the Venice Commission at its 77th Plenary Session (Venice, 12-13 December 2008) and Explanatory Report adopted by the Venice Commission at its 78th Plenary Session (Venice, 13-14 March 2009). URL : [https://www.venice.coe.int/web_forms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2009\)002-e](https://www.venice.coe.int/web_forms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2009)002-e) (date of the application : 02.11.2025).
5. Law on Associations: Act of 7 April 1989. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19890200104> (date of the application : 03.11.2025).
6. Non-profit Associations Act : passed 06.06.1996. URL : <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/503012019003/consolide> (date of the application : 03.11.2025).
7. Foundations Act : passed 15.11.1995. URL : <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/510042014001/consolide> (date of the application : 03.11.2025).
8. Law on Associations (official consolidated text). URL: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO6233> (date of the application : 03.11.2025).
9. On Public Associations : Law of Ukraine dated 22 March 2012. № 4572-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text> (date of the application : 11.11.2025). (in Ukrainian)
10. Pidubna V.F. Concepts and characteristics of non-commercial legal entities. *Modern problems of civil studies: materials of the "round table", dedicated to the memory of Prof. Chingizkhan Nufatovich Azimov, December 20, 2013* Kharkiv, 2014. P. 100–106. URL : https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7899/1/Pidubna_100_106.pdf (date of the application : 11.11.2025). (in Ukrainian)
11. Gaeva N.P. The principle of absence of property interest of members (participants) of public associations: theoretical and legal aspects. *Journal of Kyiv University of Law*. 2015. № 3. P. 73–77. (in Ukrainian)

The article was received by the editors 25.09.2025
The article is recommended for printing 18.11.2025

The article was revised 04.11.2025
This article published 30.12.2025